

ТОМО ТОМОСКИ, ЗВЕЗДАЈЛИЈА И ПОКРСТУВАЊЕТО

Во 1843 година биле покрстени мијачките муслимански семејства од Галичник, акција која успешно ја спровел познатиот галички кеаја и првенец Томо Томоски, звездајлија. Не е точно утврдено од кога во Галичник имало семејства со муслиманска вероисповед, а не се знае дали тие се доселиле како муслимани или од поодамна се исламизирани Мијаци-галичани. Најнеприфатлива е претпоставката дека исламизираниите галички семејства првобитно биле православни и ја примиле муслиманската вера, што до крај не е точно. Постојат пишани документи кои тврдат дека подобрите фамилии (кои ја примиле муслиманската вера), од исламизираниите мијачки населби, а биле поуспешни во сточарството од соседите, својот напредок го гледале во населувањето во Галичник, каде што тоа било значително развиено и имало голем број мокни кеаји

паши, говори и тоа дека тие понекогаш го повикувале на поважните советодавни собири, каде неговиот збор внимателно се слушал. Така, на еден состанок во Дебар дознал дека синот на главниот дебарски паша решил по секоја цена да му го одземе неговиот ретко убав коњ. Враќајќи се дома Томо размислувал за неговата намера. По неколку дена решил да го "жртвува" својот коњ, така што тоа ќе му послужи за да добие "ферман" (согласност) за покрстување на муслиманските мијачки семејства во Галичник. Својата одлука му ја соопштил на советот: "По некој ден ќе добијам покана од пашата од Дебар да одам на прослава за роденденот на син му. Решив мојот коњ да му го носам на дар, и со помош на него да добијам 'ферман' - 'дозвола' за покрстување на нашиве неколку муслимански семејства овде во Галичник".

воодушевени, затоа што и пашата дознал за намерата на синот, што ќе го посрамело пред галичкиот кеаја, а и пред цел Галичник.

"Томо, мој брате, Ти ми го спаси образот, барај што ќе бараш, како дар од мене и сè

трњето да не ти пречи во таа убаа градина". "Јас не сакам трњето да го корнам, туку сакам да ми дозволиш да го калемам со моите убави цвеќиња, и тоа да си остане во градината и да си вирее. Во мојот Галичник имаме неколку фамилии од тво-

"АКО ГИ ЗНАЕТЕ ОВИЕ КАУРИ И

■ Пишува: Мелетије БРКОВСКИ, МИЈАК

- сточарски семејства. Но, и ова не може да се прифати, бидејќи се знае дека советот на галичаниите не би се дозволил нивно населување.

Томо Томоски-кеаја (имал првенечка улога во Галичник, Мијачијата и во Дебарлија - Дебарската каза), почнал да размислува што и како да направи за во Галичник да има само мијачко население со православна вера, бидејќи муслиманските семејства сакале да изградат џамија за нивните верски обреди. Често пати пред доверливите членови на советот Томо велел: "Како можеме да дозволиме до црквата, да имаме џамија во Галичник". Треба да се каже и дека тој се однесувал многу коректно кон неколкуте муслимански семејства кои тука живееле. Но, сметал дека за жителите во Галичник е подобро сите да бидат со една верска припадност-православни. Познато е дека некој во советот му давале предлог да ги исели овие семејства, но тој не се согласувал со тоа и направил план за нивно враќање во православната вера.

За авторитетот кој го имал кај сите, дури и кај дебарските

Кога слушнале членовите на советот се побуниле велејќи му дека ако треба сите главите ќе ги дадат, но коњот кој го јава Томо-кеаја не го даваат. Сепак, Томо цврсто решил тоа да го стори и одредил двајца кои ќе го придружуваат. Тој им испратил абер и на побратимите Ѓурчин Кокалески-Кокале, првенец и главар во Лазарополе, и на Сарџо Караџа-Брадина, првенец и главар во Тресонче. Томо им наредил на синовите и на жените најубаво да го накитат и да го опремаат коњот, а седлото да го прекријат со свилена "аша". Домашните плачеле поради ова. Томо и придружбата тргнале за Дебар, тој водел "есап" да стигне меѓу последните гости, со одредена "дипломатска" цел. Кога пристигнале во дворот на пашата, послугата го однела Томо во одаите каде биле гостите, аги и бегови. Пашата се поздравил со Томо и го поканил да седне. Томо му рекол: "Светли паша, пред да седнам сакам на синот да му го подарам 'дарот' кој му го носам, за да му биде на среќа, радост и долг живот". Пашата се согласил, излегла во дворот и Томо му го дал коњот на синот. Тие биле

"Синко, ти си најстариот син и сметам дека ти треба да станеш домаќин на целото наше семејство и да продолжиш да го зголемуваш имотот. Тоа ти го пожелувам, заради тоа што чувствувам дека мојот крај е наблизу и ќе е трагичен. Да знаеш, јас каде и да одам, во кесето носам 300 дукати во злато. Ако бидам убиен, не сакам да кажат дека Томо бил убиен за пари, а во него не нашле ни грош. Ако, пак, бидам убиен од политички противници, тие нема да ме ограбат, ним пари не им требаат. Па, по тоа ќе знаете кои биле моите убијци!"

што ќе побараш ќе ти биде исполнето, жими Алах и жими образов мој". "Светли паша, јас не го носев коњот мој на дар за да барам од Тебе дарови, туку го носев од љубов кон тебе и кон сина ти. Јас не ти барам дарови, ама ќе ти поставам едно прашање и ќе те замолам да ми одговориш". "А, бре Томо-кеаја, тебе сите те имаме за умен, веќе и преумен човек, кога ништо не бараш јас на твоето прашање лесно ќе ти одговорам". "Светли паша, ако имаш градина посадена со најубави цвеќиња, а на среде израснале неколку трње, што би направил Ти, Светли паша". "Томо, мој кеаја, па искорни го

јата прекрасна вера, кои сакам да ги покрстам, а во знак дека не ги потценувам луѓето и нивната вера, јас лично а и другите галички првенци, ќе омажаме наши ќерки во нивните семејства. Не треба паша, да имаме во такво едно место и црква и џамија". "Томо, твојата мудрост е многу голема и надалеку позната, ме фати на зборот кој ти го дадов и од мене имаш 'изин' да одиш во Галичник и да правиш што мислиш дека е најарно. Само јас ќе ја известам и Големата порта, а ти без да чекаш врши си ја работата".

Во Галичник ова предизвикало голема радост, биле задоволни и муслиманските фами-

лии, сметајќи дека веќе ќе нема разлики и ќе се вратат во својата православна вера. Од муслиманските фамилии во Галичник (немам точен број), само три не се согласиле да се покрстат, се иселиле, достоино испратени. Две фамилии се населиле во селото Маврово, а една во селото Леуново.

Порисјанувањето на тие во Галичник било во манастирот "Св. Јован Бигорски", а кум бил Исаија Чапароски, со петгодишниот син Митре. Потоа Томо и другите галички првенци го исполниле ветеното, по една верзија Томо омажил две ќерки во покрстените фамилии, по друга-една, а така направиле и другите. Турските првенци (дебарски и тетовски) не можеле да сфатат дека може да се случи вакво нешто, дебарските паши толку да попуштат пред каурскиот Галичник и им велеле: "Зарем не ви е срам, Вие паши на една турска империја толку 'темание' да им правите на тие каури". Дебарлиите им одгово-

веднаш на Томо му ја соопштил намерата на Ајрадин. Томо го свикал советот и наредил момите и невестите да се облечат во ново руво и да излезат пред чешмата Упија. Потоа со неколку галички првенци отишол кај Ајрадин, му пристапил ладнокрвно и спокојно го поканил да дојде во Галичник.

Цела ноќ се гоштевале и муабетеле. Утредента Ајрадин-паша ја повлекол војската.

Овој настан е опеан со познатата песна "Кондисал Ајрадин-паша", која потсетува на историски, а не легендарен настан во мијачкиот простор. Кеајата Томо-звездајлија им донел погодности и пријатни моменти на Галичник и на Мијачијата. Во некои трудови за Мијачијата има податоци дека и првенецот лазарополски и мијачки, големиот пријател, побратим на Томо Томоски и долгогодишниот главар на Лазарополе, Ѓурчин Кокалески - Кокале, во знак на солидарност дал ќерка во новопокрстените галички семејства. Но, се знае и дека Ѓурчин Кокале ја дал ќерката Чолана, во Чоланчевци, една од моќните фамилии во Галичник, кои по потекло не се од муслиманска вероисповед. Претходно Чоланчевци се презивале Огненовци, а го смениле презимето по името на Ѓурчиновата ќерка, Чолана. По покрстувањето на Мијаците на Томовото семејство му се на-

злосторство кон семејството на Томо кеаја.

Една качачка банда, шеесетина души, потплатена од агите и беговите дебрани, ја опожарила куќата на Томо, една од најубавите и најголемите куќи во Галичник, а и во Мијачијата (денес куќа-музеј во Галичник), кој сепак успеал да го засолни семејството во планинската месност Самабука на Бистра.

Според Доксим Томоски, овој настан го запомнила Симоница Томоска (девојчино име Румена Змејкова Чолакоска), која тогаш имала шест години. На внукот Доксим таа му го раскажала ова кога имала 81 година, како и сè што се случило со иселувањето на семејството Томовци од Галичник во Крушево, од каде повторно се вратиле дури по 6 години, во 1852 година. Тие се вратиле поради упорното барање од турската власт, кај која постојано интервенирале упорните галичани. Но, не инсистирале само тие, туку и многу маке-

ВИЕ 'ТЕМАНИЕ' ЌЕ ИМ ПРАВИТЕ"

риле: "Ако и Вие од поблизу ги запознаете овие галички каури и Вие на нога ќе им станувате".

Меѓу покрстените имало двајца муслимани од мијачкото село Мелничани, кои биле во роднинска врска со некои од Галичник, и дошле тука да живеат. За нив брзо се слушало во Битола, ги повикале, ги мачеле, а тие се бранеле дека не можат да се вратат во муслиманската вера бидејќи јаделе свинско месо, па битолскиот паша наредил да им се извадат забите. Тие сепак останале христијани и до крај на животот живееле во Галичник.

Во 1845 година, во месноста Ѓурѓево Брдо дошла многубројна турска војска, на чело со познатиот по злосторства Ајрадин-паша, кој крстосувал низ Македонија, особено во западниот, и казнувал сè што е каурско. Ајрадин-паша дошол да се одмазди во Галичник, а и да ги посрамоти дебарските паши. Сакал да го запали Галичник, но не влегол во него, туку се лоцирал во Ѓурѓево Брдо. Еден помлад офицер, кој порано бил "главен" "сејмен" кај кеајите Томоски, кај Томо, се пријавил да оди во Галичник за да го однесе неговиот "абар". Кога дошол во Галичник тој

Пашата го одбил и му кажал дека ќе го запали Галичник. Бидејќи Томо знаел за тоа, смирено му рекол: "Алал нека ти е паша за намерата. Јас не те молам да не го гориш Галичник, туку те молам да го извадиш 'ѓузлукот' - 'дурбинот' и да го погледаш Галичник, ама убаво од сите страни. И доколку паша си видел поубаво каурско место од него, а верно на султанот - тогаш пали го". Тој го зел "ѓузлукот" и долго го гледал Галичник. Топовите веќе биле свртени натаму. Неколку пати го погледнал местото и му го дал "ѓузлукот" на првиот помошник и тој да погледне. Гледале и другите помошници, главните офицери. По некое време пашата му рекол на Томо: "Алал нека ви е, селото е навистина убаво - град". Тогаш наредил топовите да се свртат кон реката Радика. Потоа седнале со Томо и со неговите придружници. "Ти паша го виде Галичник од далеку, сега те канам тебе и твоите офицери, да одиме на тутун и кафе, да го видиш Галичник и од внатре". Пашата се согласил и со поголема придружба дошол во Галичник, каде Томоските чардаци биле подготвени за пречек.

фрлиле незадоволните аги, бегови од Дебар, кои му ја запалиле куќата, него го убиле, а подоцна ги нападнале и нивните бачила, ги убиле внук му Рафаил-Тодоровиот син и еден од нивните најверни сејмени, ги ограбиле бачилата, стадата овци, ергелињата на коњи, за што Тодор-кеајата крвно се осветил и сè си вратил.

Така, летото 1846 година незадоволните дебарски аги и бегови од случувањата во Мијачко, за кои сметале дека се на нивна штета, организирале уште едно

донски мијачки семејства од Река, со муслиманска вероисповед, кои биле вработени кај Томо-кеаја и си обезбедувале сигурна egzистенција.

Томо имал четири сина: Тодор, Арсо, Јакоф и Шпиро, и една ќерка. Единствено најстариот син Тодор од Крушево се вратил во Галичник.

Уште тогаш во Галичник имало основно училиште. Овој македонски ентитет настојувал да се описмени. Томо кеајата и син му Тодор максимално се бореле против намерата на грчката епархија - устоличена во блискиот Дебар, да испрати грчки црковни просветни работници и во Галичник, во што и успеале, поради заедничкиот отпор од сите главари во местата во Мијачијата, во Лазарополе - Ѓурчин Кокалески-Кокале, како и нивниот побратим во Тресонче, главарот Сарџо Караџа-Брадина.

Незадоволните дебарски аги и бегови, заплашени од угледот и влијанието на Томо и на син му Тодор, уште еднаш се организирале за да им се одмаздат.

Но, будниот кеаја ја открил заканата и го повикал Тодор и му го кажал што може да очекува да се случи.